

Agnieszka Anna Karłowicz

Akademia Ignatianum w Krakowie

Problemy współczesnej rodziny

Problems of the Modern Family

Recenzja książki: *Wokół rodziny i dziecka. Wybrane zagadnienia z teorii i praktyki*, red. Ewa Dybowska, Marta Prucnal-Wójcik, Akademia Ignatianum w Krakowie, Wydawnictwo WAM, Kraków 2017, ss. 240.

Rodzina stanowi najważniejsze środowisko wychowawcze. Jako pierwotna grupa społeczna realizuje wiele funkcji, które nierzadko w tak szybko zmieniającej się rzeczywistości społecznej są dużym wyzwaniem. Tempo przemian współczesnego świata stwarza konieczność ciągłego rozpatrywania problematyki rodziny z różnych, zmieniających się perspektyw. Na tę potrzebę odpowiada książka zbiorowa *Wokół rodziny i dziecka. Wybrane zagadnienia z teorii i praktyki* wydana pod redakcją Ewy Dybowskiej i Marty Prucnal-Wójcik w ramach serii *Wokół rodziny*.

Tom poprzedzony jest wstępem autorstwa Marty Prucnal-Wójcik. Redaktorka podkreśla w nim dynamiczny charakter współczesnej rodziny, co wiąże się z koniecznością permanentnej aktualizacji wiedzy w tym zakresie: „Rodzina uznawana jest za najlepsze środowisko dla realizacji potrzeb organicznych, psychicznych i społecznych człowieka. W związku z licznymi zmianami politycznymi, gospodarczymi, socjokulturowymi na przestrzeni wieków rzeczywistość rodzinna ulega nieustannym przekształceniom” (s. 7).

Książka składa się z jedenastu artykułów. Osiem spośród nich to publikacje autorstwa pracowników Akademii Ignatianum w Krakowie. Tom otwiera artykuł Anny Błasiak *E-świat i wychowanie rodzinne*. Autorka opisuje wpływ mediów na życie

współczesnej rodziny. Wskazuje zarówno pozytywne aspekty ich obecności w życiu codziennym, jak i zagrożenia dla procesu wychowania i rozwoju dzieci. Podkreśla jednocześnie, że znalezienie złotego środka w korzystaniu ze zdobyczy nowoczesnych technologii jest niezwykle trudne. Wśród naczelnych postulatów stawia konieczność edukacji medialnej jako jednego z elementów działań wychowawczych: „(...) ważną potrzebą, ale zarazem wyzwaniem realizowanego procesu wychowania w rodzinie jest wychowanie do mediów (...)” (s. 30). Omawiana problematyka nie jest autorce obca. W swoim artykule przywołuje treści pochodzące z czterech własnych publikacji z zakresu pedagogiki rodziny.

Kolejny tekst został poświęcony kwestii stawiania granic. Leokadia Szymczyk omawia uwarunkowania związane z wytyczaniem granic przez rodziców i nauczycieli. W tekście artykułu autorka stwierdza, że „dorosłym zabrania się stosowania kar w złudnej nadziei, że doświadczenia życiowe wymuszą na dzieciach roztropne funkcjonowanie. Jednak ten rodzaj wychowania nie przyniósł i nie przynosi zadowalających efektów wychowawczych” (s. 38). Tak radykalne stwierdzenie wymaga jednak odniesienia się do rzetelnych badań naukowych, a tego niestety w artykule zabrakło. Ponadto, jedynie wspomniano o tym, że „koniecznym przygotowaniem rozwojowym jest uczenie dziecka rozpoznawania i chronienia własnych granic psychologicznych i fizycznych (...)” (s. 47). Mimo że nie jest to głównym celem artykułu, warto byłoby rozwinąć to ważne zagadnienie.

Trzeci artykuł: *Spokojniejsze, łatwiejsze i szczęśliwsze rodzicielstwo według Noël Janis-Norton*, ukazuje niezbyt popularną w Polsce koncepcję rodzicielstwa. Ta angielska nauczycielka, opierając się na swoich zawodowych doświadczeniach, zmotywowana sukcesami, jakie odnosiła w pracy z dziećmi, opracowała programy szkoleniowe dla rodziców i nauczycieli. Jak sama autorka artykułu zaznacza we wstępie, „analiza koncepcji wychowawczej Noël Janis-Norton nie została jeszcze szerzej omówiona w języku polskim” (s. 57), co podkreśla nowatorstwo niniejszego tekstu. Ewa Dybowska prezentuje pięć strategii tego podejścia: opisowe nagradzanie, przygotowanie na sukces, refleksyjne słuchanie, nigdy nie mów dwa razy oraz nagrody i konsekwencje. Wartość tekstu podnosi krytyczna ocena omawianych założeń.

Trzy kolejne teksty podejmują zagadnienia prawne. Anna Pawlak w artykule *Konstytucyjne podstawy wolności i praw dziecka w Polsce. Zagadnienia wybrane* dokonuje analizy prawnych regulacji dotyczących praw dziecka w polskich konstytucjach z XX wieku. Autorka powołuje się na Janusza Korczaka jako prekursora zmian w postrzeganiu dziecka. Swoje rozważania rozpoczyna od konstytucji z 1921 roku, a następnie omawia zapisy ustaw zasadniczych z 1935, 1952, by zakończyć je analizą przepisów konstytucji uchwalonej w 1997 roku, która obowiązuje do dzisiaj. Anna Pawlak podkreśla, że na kartach ostatniego z wymienionych aktów prawnych „urzeczywistniono wołanie (...) J. Korczaka, iż «nie ma dzieci – są ludzie»” (s. 90). Autorka pozytywnie

ocenia zakres i treść konstytucyjnych zapisów dotyczących wolności praw dziecka w Polsce i zaznacza jednocześnie, że przestrzeganie ich jest zadaniem dla obywateli: „urzeczywistnienie tych praw, zależy w dużej mierze od uregulowań ustawowych oraz aktywności całego społeczeństwa” (s. 90).

W kolejnym z artykułów Marta Prucnal-Wójcik omawia istotne kwestie dotyczące zapisów prawnych dotyczących obowiązków rodziców i dzieci w zakresie wzajemnego szacunku i wspierania się. Autorka w sposób niezwykle wnikliwy i przystępny dla czytelnika niezaznajomionego z językiem prawniczym analizuje art. 87 kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, a swoje rozważania trafnie podsumowuje zwracając uwagę na fakt, że gwarancję realizacji wspomnianych obowiązków „powinna stanowić przede wszystkim silna więź łącząca rodziców i dzieci. Jeżeli jej zabraknie, niewiele pomoże egzekwowanie obowiązków na drodze prawnej” (s. 108).

Następny artykuł, podejmujący kwestie prawne, dotyczy ochrony dziecka przed przemocą w rodzinie. Justyna Stadniczeńkow ukazuje różne definicje przemocy oraz cechy przemocy rodzinnej. W rzetelny i szczegółowy sposób omawia przepisy prawa dotyczące ochrony dzieci przed tym zjawiskiem. W treści tekstu odwołuje się zarówno do prawa międzynarodowego, jak i polskiego. Jak autorka słusznie zauważa, ochrona dzieci przed krzywdzeniem jest trudnym obszarem działań społecznych i zadaniem dla ustawodawcy i organów państwa, co podkreśla konieczność podejmowania tej problematyki.

Bardzo interesującą częścią publikacji jest artykuł *Edukacja do życia – szkoła w domu* autorstwa Renaty Królikiewicz. Krytyczne nastawienie rodziców do współczesnego systemu edukacji, którego przedstawiciele często głoszą szumne hasła o indywidualnym podejściu, rozbudzaniu ciekawości poznawczej i podążaniu za potrzebami i zainteresowaniami dziecka, stanowi jedną z przyczyn poszukiwań rozwiązań alternatywnych. Jednym z nich jest edukacja domowa, która powoli zaczyna być coraz popularniejszym sposobem realizacji obowiązku szkolnego w Polsce. Autorka w tekście omawia zagadnienia prawne dotyczące homeschoolingu, istotę współpracy ze szkołą i wyzwania, jakie przed rodzicem stawia edukacja domowa. Ponadto w sposób przekonujący przedstawia liczne zalety takiego rozwiązania. Nie jest jednak bezrefleksyjnie nastawiona do edukacji domowej. Jak sama zaznacza: „Edukacja domowa na pewno nie jest rozwiązaniem dla wszystkich rodzin. Nie jest sposobem, by poradzić sobie z niewydolnym, tradycyjnym systemem edukacji. Jednakże zalety i korzyści, jakie z sobą niesie, są na tyle duże, że zapewne coraz większa grupa rodziców zatrzyma się nad tą alternatywą (...)” (s. 155). Z informacji zamieszczonych pod tekstem wynika, iż zagadnienie edukacji domowej jest ważnym obszarem naukowych zainteresowań autorki. Na jeszcze większe uznanie zasługuje więc fakt, że nie stara się stworzyć niemal idyllicznej wizji tej formy uczenia się i mimo jej licznych zalet jednoznacznie zaznacza, iż nie jest ona przeznaczona dla każdej rodziny.

Kolejne trzy teksty dotyczą kwestii wychowania nastolatków. Ewa Dziewońska w artykule *Nastolatek w rodzinie. Wybrane aspekty okresu adolescencji* przedstawia wybrane problemy tego okresu życia. Szczególną uwagę zwraca na zmiany emocjonalne i poznawcze, które mają wpływ na relacje nastolatków z rodzicami. Jarosław Charchuła w tekście *Socjalizacja adolescentów w rodzinie – perspektywa socjologiczna* charakteryzuje proces socjalizacji, jego etapy i specyfikę oraz trudności socjalizacji w rodzinie. Zwraca uwagę na aktualne problemy rodzin. Wśród nich wskazuje między innymi na: rozluźnienie więzi łączących jej członków, zmniejszenie roli środowiska rodzinnego w porównaniu z wpływem, jaki na nastolatka wywierają grupy rówieśnicze czy media, co niewątpliwie przekłada się na jakość procesu socjalizacji. Nietrudno zgodzić się z autorem, że „skuteczność i adekwatność wewnątrzrodzinnego procesu socjalizacji młodzieży jest osłabiona ze względu na problemy, jakim podlega życie rodzinne” (s. 198). Irmina Rostek w tekście *Rola narracji w rodzinie z dorastającym dzieckiem* ukazuje znaczenie narracji rodzinnych dla rozwoju dziecka w okresie dorastania. Artykuł ma dużą wartość praktyczną ze względu na zawarte zalecenia skierowane do rodziców i opiekunów. Ich realizacja ma na celu pielęgnowanie narracji rodzinnych i rozwój tzw. tożsamości narracyjnej, którą autorka – odwołując się do D.P. McAdamsa – definiuje jako „osobistą, uwewnętrzną, rozwijającą się, pełniącą funkcję integracyjną historię ja” (s. 209). Na uwagę zasługuje niestandardowa forma zakończenia. Autorka ukazuje w nim, jakie nowe zagadnienia należy podjąć, by temat narracji rodzinnych jeszcze bardziej rozwinąć. Zamieszczone pytania wskazują na dużą świadomość autorki i nieustającą ciekawość poznawczą w tym zakresie.

Ostatni z artykułów *Nauczyciele wobec rodzicielstwa uczniów* scala tematykę całej publikacji. Podejmuje bowiem jednocześnie kwestie rodzicielstwa jak i dzieciństwa, które ze względu na urodzenie dziecka stawia przed nieletnim rodzicem konieczność podjęcia roli, do której większość z nich nie jest jeszcze gotowa. Marek Babik pokazuje dane statystyczne dotyczące ciąży nastolatek i rezultaty własnych badań naukowych przeprowadzonych wśród nauczycieli małopolskich szkół. Mimo że w latach 2004–2014 liczba ciąży u nastolatek zmniejszyła się, temat ten jest ciągle aktualny i należy go podejmować ze względu na fakt, iż w Polsce nadal zagadnienia związane z seksualnością człowieka (a nieletnich w szczególności) są tematem tabu.

Omawiana publikacja to propozycja poszerzenia wiedzy na temat rodziny dla szerokiego grona odbiorców: studentów, nauczycieli, wychowawców, a także pracowników socjalnych, psychologów i rodziców. W 2015 roku w Akademii Ignatianum w Krakowie miały miejsce debaty dotyczące aktualnych problemów związanych ze współczesną rodziną. Uczestniczyli w nich zarówno studenci, jak i rodzice oraz eksperci. Na uwagę zasługuje fakt, że w książce poruszono kwestie zasygnalizowane podczas tych spotkań, co podkreśla wartość praktyczną publikacji, będącej odpowiedzią na realne oczekiwania społeczne.

Recenzowana książka zwraca uwagę na interdyscyplinarny charakter problemów współczesnej rodziny. Ukazane zostały artykuły doktorów: pedagogiki, psychologii, nauk prawnych oraz socjologii. Jest to niewątpliwy atut, ponieważ czytelnik może przyjrzeć się zagadnieniom w różnych aspektach. Różnorodność prezentowanych treści umożliwia skierowanie publikacji do szerokiego grona odbiorców. Autorzy tekstów pokazali, że rodzina mimo napotykanym trudności i zmieniającej się rzeczywistości nadal jest istotnym środowiskiem wychowawczym.

ADRES DO KORESPONDENCJI:

Agnieszka Karłowicz
Akademia Ignatianum w Krakowie
e-mail: agnieszka.a.karlowicz@gmail.com